

EGY REAKCIÓS LIBERÁLISRÓL

Pető Zoltán: *Egy reakciós „liberális” a 20. században.*

Erik von Kuehnelt-Leddihn politikai filozófiája. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2021. 200 oldal, 3833 Ft

Pető Zoltán két évvel ezelőtt megvédett doktori disszertációja könyv formában is megjelent. Öröm, hogy ez a munka a szélesebb nyilvánosság számára is hozzáférhető. Ugyanis egy olyan gondolkodót mutat be és elemez a szerző, aki a hazai nyilvánosságban szinte ismeretlen, ugyanakkor – és ezt Pető Zoltán nagyon részletesen és pontosan dokumentálja – érdemes a megismerésre. Miért fontos megismerni Erik von Kuehnelt-Leddihn pályafutását, műveit?

Am mielőtt ennek taglalásában elmerülnék, fel kell idézni, hogy egyáltalán mi ismerhető Kuehnelt-Leddihntől és Kuehnelt-Leddihnről magyar nyelven. Ez sajnos röviden elintézhető. Megjelent magyarul egy fiatalkori regénye (*Jezsuiták, nyárspolgárok, bolshevikok.* 1935), illetve a *Miles Christi* 2013-as évkönyvében három rövid tanulmánya. Róla pedig mindössze két tanulmány olvasható – Pető Zoltán könyvét megelőzően – Megadja Gábor tollából. Mivel egy a hazai nyilvánosságban ismeretlen politikai gondolkodóról van szó, a könyv szerzője – helyesen – közöl egy rövid életrajzot és áttekintést Kuehnelt-Leddihn tudományos pályafutásáról. Nézzük, mi az, amit szükséges tudnunk Kuehnelt-Leddihnről.

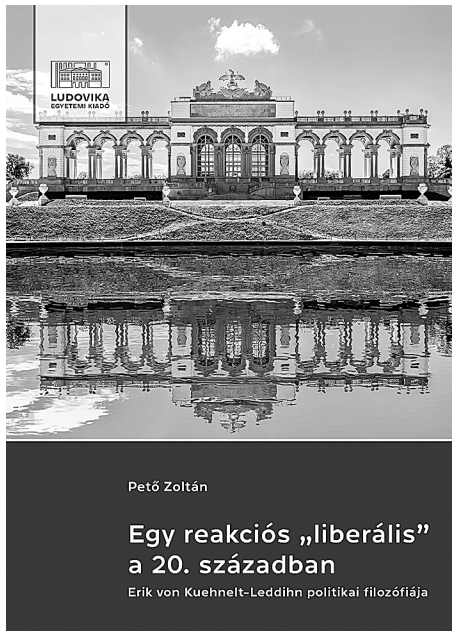
Erik von Kuehnelt-Leddihn 1909-ben született Ausztriában, katolikus családban. Katolikussága egész életében meghatározó volt. Felmenői, több generáció óta, a császárság hivatalnokai voltak. Nyelvtanulás céljából gyermekként hosszabb időt töltött Angliában, ezek az élmények alapozták meg élete végéig tartó anglofiliáját. A bécsi egyetemen civil- és kánonjog órákat hallgatott, nyelveket tanult, közöttük japánul is, 16 éves kora óta publikált. 1929-től Budapesten folytatta tanulmányait, ahol közgazdaságtanból mester-

fokozatot, politikatudományból pedig doktorátust szerzett. Tanulmányai alatt Budapesten némettanárként dolgozott. 1931-ben hosszabb utat tett a Szovjetunióban, az eközben szerzett tapasztalatai alapján írta a korábbiakban már említett regényét. Visszatért Bécsbe, ott teológiát hallgatott, majd újra Angliába ment. Időközben, 1936-ban megvédte Budapesten doktori

disszertációját (*Englands innere Krise*). 1937-től, egy meghívás eredményeként, közel egy évtizedet töltött Amerikában, ahol fő művét írta (*Liberty or Equality.* 1952). A háború utáni években visszatért Ausztriába és haláláig Tirolban élt. Ezekben az évtizedekben szinte folyamatosan utazott, és a világ sok helyén tartott előadást. Rendszeresen publikált a konzervatív *National Review*-ban. 1999-ben hunyt el. Írásmódja gyakorta publicisztikus-esszéisztikus, távol állt tőle a német filozófiai kultúrában megszokott értekező stílus.

Milyen témákat vizsgál a könyv szerzője? Előzetesen meg kell jegyezni, hogy

Pető Zoltán imponáló tárgyi ismerettel rendelkezik Kuehnelt-Leddihn munkásságáról s könyvének szerkezete is világos, jól rendezett. Nézzük először a politikai palettán való elhelyezést! Politikusok és politikai gondolkodók világát értelmezve fontos orientációt ad a címke, például kommunista, konzervatív, liberális stb. A címkék persze csak címkék, és nem helyettesítik az elemzést, de segítenek a politika koordináta-rendszerében elhelyezni a vizsgált szereplőt. Kuehnelt-Leddihn esetében ez a címke: liberális – miként a dolgozat címében is szerepel, pontosabban: „liberális”. Az idézőjel kértérteleműséget fejez ki. Valami olyasmit, hogy liberális, de nem úgy, ahogy általában gondolják. Az a lehetőség természetesen kiesett,



hogyan ne liberálisnak, hanem mondjuk konzervatívának nevezze a könyv szerzője, mivel Kuehnelt-Leddihn önmagát mindig is liberálisnak definiálta. A jobboldali, monarchista vagy reakciós jelzők finomítások, pontosítások a liberálison belül. (Vélhetően a Kuehnelt-Leddihnhez közel álló John Lukács tőle vette át önmegjelölésként a „reakciós” jelzőt.) Ezek a pontosítások azért fontosak, mert a liberális kifejezés az elmúlt két évszázadban nagyon különböző jelentéssel bírt. Gondoljunk csak a 19. század utolsó harmadában a magyar szabadelvű (liberális) politikusokra vagy éppen Dworkin liberális politikai-jogi álláspontjára. Nem hinném, hogy sok közös pontot találjunk e kettő között, de mégis mindkettőre használható a liberális címke. Vagy arra is emlékezhetünk, amit egyébként von Hayek erőteljesen kritizált, hogy a 20. században a liberális kifejezést önmagukra gyakorta a szocialista gondolkodók használták. Ennek ellenére von Hayek mégsem nevezte önmagát konzervatívának, hanem megmaradt a liberális önmeghatározásnál.

A könyv kulcsfejezetei: Kuehnelt-Leddihnnek a nemzetiszocializmust baloldali mozgalomként történő értelmezése és a demokrácia felfogásának elemzése, illetve ezekhez kapcsolódva az utópiának, a politika és teológia viszonyának, a totalitarizmus és a monarchia sajátos értelmezése. Mindezen vonatkozásban jó érzékkel mutat rá a szerző Kuehnelt-Leddihn eredeti és tanulsággal teli meglátásaira, ugyanakkor felhívja arra is a figyelmet, ahol Kuehnelt-Leddihn leegyszerűsítésekkel, sarkított megfogalmazásokkal élt, magyarázó sémája alapján szelektált a történelmi események, illetve azok fontossága között.

Kuehnelt-Leddihn demokráciaértelmezésének alapja antropológiai előfeltevése és az ehhez kapcsolódó tudásfelfogása. A modern világ nem kedvez a politikai eligazodáshoz szükséges ismeretek megszerzésének. A politika világában nemcsak a pártszerű képződmények vannak jelen, hanem a médiavilágot befolyásoló értelmiségiek álláspontja is. Mivel a felvilágosodás racionális és bölcs individuuma valójában tömegszerűen nem létezik, ezért az emberre mint befolyásolható, tévedésekre is hajlamos, az ún. általános műveltséggel rendelkező lényre kell tekintenünk. A valódi tudás ugyanakkor hierarchikus, a különböző

tudásfajták különböző területekre irányulnak, nem mindenki képes elsajátítani a politikai döntéshez szükséges tudást, amit nem pótol a tömegoktatásban megszerzhető általános műveltség. Az egalitárius emberképhez egalitárius oktatás társul, és ez a Kuehnelt-Leddihn-féle pesszimista emberkép szerint téveszme. A demokráciával kapcsolatos kételyei ezen alapállásból következtek.

Kuehnelt-Leddihn talán legprovokatívabb könyve a baloldal eszmetörténetéről szól (*Leftism Revisited. From de Sade and Marx to Hitler and Marcuse*. 1974). A fasizmus és (a nácizmus) a kuehnelt-leddihni értelmezésben nem jobboldali politikai ideológiák, hanem valójában a demokrácia totalitárius formáját képviselik. Hitler programja is úgy tekint, mint egy teljes egészében baloldali-szocialista programra. Hitler nem csupán a marxizmus megsemmisítője, hanem – Kuehnelt-Leddihn szerint – egyben a beteljesítője is volt. Természetesen abból kimetszve a „zsidó dogmát”.

Kuehnelt-Leddihn életművének összegzése (értelmezése és értékelése) már csak amiatt sem egyszerű feladat, mert Kuehnelt-Leddihnnek a közkeletű politikai-világnézeti koordináta-rendszerrel eltérő tájolása volt. S e kettő távolsága miatt a szerzőnek egyidejűleg kellett arra figyelni, hogy Kuehnelt-Leddihn eszméit valóságként mutassa be, ugyanakkor nem ritkán át is kellett fordítania egy másféle koordináta-rendszerbe. Ennek a nehézségét nagyon jól összegezte a szerző: „Kuehnelt-Leddihn objektív megítélése és értékelése semmiképpen nem egyszerű feladat. Az elkötelezett, radikális és az általa hiteles katolikus-keresztény alapállásként értékelt nézőpont, ahonnan az eszmetörténet vagy a politikai filozófia jelenségeit szemlélte, és amely őt Donoso Cortéshez hasonlóan a »radikális tagadások és szuverén állítások« emberévé teszi egy minden abszolút eszmét, transzcendensként felfogott igazságot relativizáló és kikezdő korban, biztosan nem fogja minden olvasója tetszését egyformán elnyerni, még akkor sem, ha egyesek megfontolandónak találhatják Kuehnelt-Leddihn elemzéseinek bizonyos részleteit.”

Pető Zoltán könyve jó példa arra, hogy a konzervatív hagyományvilágot inspiráló gondolkodók köre szélesebb annál, mint hogy abba csak a konzervatív-ként felcímkezettek tartozzanak.

KARÁCSONY ANDRÁS